

Ciemna strona miasta portowego¹. Kuplerstwo i sutenerstwo jako nieodłączny element prostytucji (lata sześćdziesiąte)

Urszula Kozłowska
(Instytut Socjologii, Uniwersytet Szczeciński)

The dark side of the port city. Procurement and pimping as integral elements of prostitution (1960's)

ABSTRACT. It is a well-known fact that prostitution is as old as a society. However, prostitution has been performed for ages. The phenomenon itself can be viewed from different points of view. The aim of the article was to show prostitution in a port city as negative, harmful social phenomenon connected with the underworld. Various forms of exploitation of the prostitution have been emphasized, i.e. pimping, procurement or facilitation of prostitution which are integral parts of prostitution.

Keywords: underworld, port city, prostitution

1. Wprowadzenie

Truizmem jest stwierdzenie, że prostytucja jest tak stara jak życie społeczne. Nie mniej jednak występowała ona i jest spotykana we wszystkich epokach historycznych. Oczywiście nastawienie do niej na przestrzeni wieków było różnorodne. Pomimo, że wśród badaczy nie ma zgodności, jeżeli chodzi o początki prostytucji, to jednak uważa się, że jej rozwój jest wiązany z powstaniem pierwszych społeczeństw klasowych. Stawiając sobie pytanie, jakie pierwotne czynniki stały za pojawieniem się prostytucji, możemy wskazać na różne stanowiska wśród badaczy. Za najpopularniejsze uznaje się: powstanie patriarchalnej, monogamicznej formy społeczeństwa, wykreowanie ustroju opartego na ucisku człowieka przez człowieka oraz niska pozycja kobiety, czy dążenie człowieka do zmian w sferze życia seksualnego. Natomiast Kazimierz Imieliński uznaje, że nie można mówić o jednym, typowym czynniku. Wszystkie one miały wpływ na powstanie prostytucji (Imieliński, 1990).

Prostytucja jest specyficznym zjawiskiem społecznym. Przemawia za tym fakt jej zmienności w różnych warunkach historycznych, czynników indywidualnych, społecznych, ekonomicznych, gospodarczych odpowiedzialnych za jej występowanie, charakterystyki kobiet trudniących się tym procederem czy sposobu jej kontroli, regulacji, walki, normalizacji prawnej. Warto zaznaczyć, że współcześnie obowiązującą formą regulacji jest abolicjonizm. Jego główne założenie zakłada rezygnację z karania osób prostytuujących się na rzecz jej zapobiegania.

Prostytucję można także rozpatrywać z jeszcze innego punktu widzenia. Jako pewnego rodzaju zjawiska „społecznie ujemnego”. W tym przypadku do zagadnienia można

¹ Jest to kolejny artykuł z serii poświęconej przestępczości i problemom społecznym miast portowych.

podejść w dwojaki sposób: prostytutka jako naganne zjawisko, które w społecznym odbiorze podlega stygmatyzacji oraz jako przedmiot przestępstwa tj. cały „przemysł pośredniczący”, czerpiący zyski z nierządu. Mając na uwadze założenia abolicjonizmu, o którym wspomniano wyżej, samo uprawianie prostytutki nie podlega karze z punktu widzenia prawa, natomiast karze podlegają działania sprzyjające prostytutce tj.: nakłanianie innej osoby do uprawiania prostytutki (stręczycielstwo), czerpanie korzyści, zysków z cudzego nierządu (sutenerstwo) oraz ułatwienie nierządu w celu osiągnięcia korzyści materialnej (kuplerstwo) (Imieliński, 1990). Warto zaznaczyć, że w wielu przypadkach kuplerstwo było powiązane ze stręczycielstwem, bądź też było jego „szczególną formą kryminologiczną”. Wspólną cechą wspomnianych działań jest wykorzystywanie, eksploatacja prostytutki.

Celem artykułu jest przedstawienie „przemysłu pośredniczącego” związanego z prostytutką w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XX wieku w Szczecinie. Podstawową bazą źródłową były materiały archiwalne zgromadzone w archiwum Instytutu Pamięci Narodowej.

Założeniem artykułu nie była prawna analiza przestępstw związanych z prostytutką. Korzystano głównie z dokumentów Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, a także Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych w Szczecinie oraz Komendy Wojewódzkiej Milicji Obywatelskiej w Szczecinie z lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych. Były to różnego rodzaju sprawozdania, materiały informacyjne. Analizując informacje dotyczące przestępczej strony prostytutki, częściowo wykorzystano informacje pochodzące od tzw. informatorów (<http://katalog.bip.ipn.gov.pl>) a także te dotyczące operacyjnego rozpracowywania spraw (<http://katalog.bip.ipn.gov.pl/>). Wspomniane działania podejmowane były przez funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa w celu inwigilacji środowisk powiązanych z prostytutką.

2. Zjawiska przestępcze powiązane z prostytutką

Jak wcześniej wspomniano, prostytutkę można analizować z różnych punktów widzenia. Między innymi o prostytutce jako zjawisku szkodliwym, „społecznie ujemnym” informuje broszura „Prostytucja, homoseksualizm” (1972 rok), skierowana do służb milicyjnych, gdzie czytamy, że do zjawisk negatywnych związanych z nierządem zalicza się między innymi:

- „przestępstwa i wykroczenia dokonywane przez prostytutki,
- alkoholizm, choroby weneryczne, gruźlicę itp.,
- pasożytniczy tryb życia,
- deprawację nieletnich,
- wyniszczenie fizyczne uprawiających prostytutkę, co powoduje niezdolność do pracy społecznie użytecznej,
- szerokie kontakty ze środowiskami przestępczymi” (Lenkiewicz IPN BU, 0397/166).

Przykłady podane wyżej wskazują, że prostytutka jest ściśle związana ze światem przestępczym. Ten związek może mieć charakter dwojakiego rodzaju: bezpośredni, kiedy sama osobaprostituująca się dokonuje przestępstwa i pośredni, gdy sama jest podmiotem przestępstwa i osobą poszkodowaną. W tym wypadku mówimy nie tylko o oszustwie czy kradzieży, ale i o sutenerstwie, kuplerstwie.

Przestępstwa powiązane z prostytutką tworzyły wieloelementowy system. Pod tym względem szczeciński półświat nie stanowił wyjątku, chociaż ze względu na uprawianie tego procederu w mieście portowym, da się wskazać pewną jego specyfikę.

Można w nim wyróżnić osoby bezpośrednio i pośrednio związane z prostytutką, o czym szczegółowo poniżej. W pierwszym przypadku mamy na uwadze kobiety zawodowo, profesjonalnie uprawiające nierząd bądź parające się tym procederem dorywczo tzw. półprofesjonalistki (w Szczecinie rekrutowały się one głównie ze środowiska żon marynarzy). Następnym elementem tego układu byli różnego kalibru przestępcy, sutenerzy, kuplerzy, stręczyciele. W wielu przypadkach dana osoba pełniła równocześnie kilka ról przestępczych. Z tego typu działalnością niezgodną z prawem, były także powiązane miejsca, potocznie nazywane „melinami”. Można było spotkać dwa typy melin. Jedne pełniły funkcję „hotelu” dla prostytutek, które nie miały gdzie mieszkać, inne zaś swoim charakterem przypominały ukryte domy publiczne (Jasińska, 1976). W żargonie prostytutek, było to najczęściej mieszkanie, do którego można pójść o każdej porze dnia i nocy i znaleźć miejsce dla siebie i klienta. Ponadto „meliny” były również miejscem spotkań prostytutek, złodziei, paserów i innych osób ze środowiska przestępczego.

W Szczecinie popularne były tzw. „meliny kuplerskie”, „kuplersko-złodziejskie”. W analizowanym okresie tj. w latach 1962 – 1965 na terenie miasta oficjalnie funkcjonowało ponad 370 tego typu przybytków. Informacje te dotyczą tylko tych, które widniały w kartotece milicji i posiadały swoją teczkę – „teczkę meliny”. Najczęściej były to mieszkania, których właściciele nie tylko ułatwiali nierząd w celach zarobkowych, ale i zajmowali się stręczycielstwem. W mieście meliny kuplerskie znajdowały się w różnych jego częściach. Do najbardziej popularnych należały te znajdujące się w mieszkaniach położonych blisko Stoczni im. Adolfa Warskiego np. przy ul. Parkowej (IPN Sz, sygn. 008/429). Innymi popularnymi miejscami były także „lokale” przy ul.: Jaromira, Pocztowa, Śląska, Lenartowicza, Tkacka, Piastów, Dworcowa, Św. Wojciecha i inne, gdzie *przychodziły prostytutki uliczne wraz z przygodnie poznanymi partnerami*. Powiązania pomiędzy prostytutkami, meliniarzami, stręczycielami, suterenami był szeroko znane funkcjonariuszom milicji. Najczęściej informacje tego typu były pozyskiwane od tzw. informatorów. W samym tylko 1962 roku, z tego typu źródła, uzyskano 672 informacje. W oparciu o niektóre zostały wszczęte sprawy dochodzeniowe o kryptonimach „Junak”, „Żeglarz”, „Gniazdo”, „Przystań”, „Józef”, „Sutereń” i inne. W analizowanym okresie, według funkcjonariuszy milicji większość spraw dochodzeniowych, które były wszczynane w odniesieniu do właścicieli melin kuplerskich dotyczyła, kradzieży, rozboju, zakłócania porządku publicznego w związku z nadużywaniem alkoholu. W opinii funkcjonariuszy milicji obywatelskiej zdarzały się także „ciekawe sprawy dochodzeniowe”, przykładowo: *w dniu 25.XI.63 r. otrzymano informację od C.Z. że A.K. – pracownik Przetwórnicy Mięsnej w Szczecinie został zwabiony w dniu 19.XI.63 r. na melinę kuplerską przez nieznaną prostytutkę i po upojeniu alkoholem, skradziono mu gotówkę 1500 zł. O fakcie przestępstwa nie zgłosił zameldowania w MO w obawie przed kompromitacją. Informacja ta została potwierdzona przez informatora ps. „Halina”, która poinformowała, że prostytutki H.M. i G. J. działając wspólnie ze swymi mężami zwabiają przygodnie poznanych mężczyzn na melinę, a następnie dokonują kradzieży. J. i K. nigdzie nie pracują, byli już karani sądownie i nakłaniają swe żony do uprawiania prostytucji i dokonywania przestępstw*. Do wspomnianej kategorii spraw ciekawych można zaliczyć dochodzenie przeciwko kuplerowi, który dokonywał gwałtów na nieletnich autochtonkach: *Dnia 20.9.62 uzyskano informacje od KP W.R. dotycząca M.P., z której wynikało, iż wymieniony od szeregu lat dokonywał systematycznie gwałtów nieletnich dziewczynek – autochtonek. Niektóre osoby zgwałcone wyjechały do Niemiec, lecz kilka z nich pozostało w Szczecinie. W wyniku dokonywanych czynności ustalono*

osoby poszkodowane i przeciwko M.P. zostało wszczęte dochodzenie [...]. Z uwagi, iż podejrzany jest w wielu 70 lat odpowiada z wolnej stopy (IPN Sz, sygn. 008/429).

Inną kategorię spraw stanowiły te przekazywane do pionu Bezpieczeństwa Publicznego (BP), Wojsk Ochrony Pogranicza (WOP). Najczęściej dotyczyły one różnych możliwości opuszczenia kraju i wyjazdu za granicę. W tym celu prostytutki, sutenerzy nawiązywali kontakty z marynarzami obcych bander: *Dnia 7.8.62 r. uzyskano informację od KP (http://katalog.bip.ipn.gov.pl/dictionary.do (dostęp: 16.02.217). SD dot. prostytutki G.G²., która zapoznanych marynarzy ze statku bandery NRF usiłowała nakłonić do ułatwienia ucieczki jej za granicę [...]. Dnia 12.11.62 r. uzyskano informację od K.P. dot. prostytutki S.C. zm. Szczecin ul. Dworcowa i jej sutenera Z.J. zamieszkałego Szczecin ul. Lenartowicza, którzy kontaktują się z marynarzami NRF prosząc ich o wysłanie zaproszeń z NRF na wyjazd okolicznościowy do NRF. Informacje przekazano do pionu ds. BP (IPN Sz, sygn. 008/429).*

Ułatwienie nierządu w celu osiągnięcia zysku odznaczało się pewnym swoistym kodem postępowania. Chęć zysku, którą kierowali się kuplerzy, wpłynęła na komercjalizację działalności. Wytworzył się swoisty kodeks postępowania regulujący relacje pomiędzy kuplerem a prostytutką (Antoniszyn, 1985). Ważnym jego punktem była opłata za korzystanie z lokalu. Za lokal można było płacić w różny sposób: wносить co miesięczną opłatę, w naturze czy poprzez organizację libacji alkoholowych. W sprawozdaniach szczecińskich funkcjonariuszy milicji czytamy, że *meliniarze, kuplerzy pobierają od prostytutek korzystających z melin opłaty miesięczne, bądź też w naturze*. Ponadto prostytutki były również zobowiązane do przyniesienia alkoholu, zorganizowania „libacji alkoholowej”. (IPN BU, sygn. 1807,1).

Prostyuuującym się kobietom wynajmowano nie tylko mieszkania, ale udostępniano im pomieszczenia bądź tylko łóżka, materace, które się w nim znajdowały. W Szczecinie, w zależności od ulicy, ceny wyno siły 50, 100, 150 a nawet 200 zł za jednorazowy koszt wynajęcia łóżka: *W dniu 15.5.63 r. uzyskano materiały operacyjne przeciwko [...] W. P. zamieszkałej Szczecin, ul. M. Buczka podejrzanej z art. 208 kk. W/w w okresie od czerwca 1962 roku trudniła się stręczycielstwem i udostępnianiem łóżka dla celów nierządnych, za co pobierała opłaty w wysokości od 100 – 200 zł. W. od 1957 roku jest rejestrowana w Sekcji do Walki z Nierządem jako prostytutka [...]. Łóżko można także było wynająć na miesiąc. Wówczas opłata wahała się w granicach 1300 – 1500 zł. Kobiety w danym mieszkaniu mogły przebywać tylko w godzinach nocnych bądź wtedy, kiedy przyjmowały klientów. Ci ostatni byli także czynnikiem regulującym opłatę za udostępniane pomieszczenie czy łóżko. Warto zaznaczyć, że klienci byli pozyskiwani w różny sposób. Istotną rolę odgrywały w tym wypadku osoby nakłaniające do uprawiania prostytucji: *stręczyciele dostarczają partnerów prostytutkom, które działają w sposób zakonspirowany, bądź też dorywczo do ich miejsc zamieszkania*. Sposób na wykorzystywanie kobiet znaleźli także sutenerzy. Najczęściej byli to mężczyźni ciągnący zyski z prostytucji uprawianej przez kobietę. Sprawowali nad nią opiekę a także dostarczali jej klientów. Jak czytamy w milicyjnych sprawozdaniach: *sutenerzy wykorzystują tylko jedną prostytutkę, i w wypadku ujawnienia takiego faktu w czasie rozpytania, nie przyznaje się ona, że jest wykorzystywane przez danego osobnika* (IPN Sz, sygn. 008/429).*

Relacje pomiędzy sutenerem a prostytutką były różnorodne. Czerpał on zyski z prostytucji uprawianej przez kobietę, pozbawiał ją zarobków, pomagał w uprawianiu

² Personalalia prostytutki zostały usunięte.

zawodu, zapewniał ochronę, wymuszał honorarium od opornego klienta. Często przez prostytutującą się kobietę był traktowany jako jej przyjaciel lub kochanek (Imieliński 1990). Młode kobiety będące prostytutkami, które „pracowały dla kogoś” wskazywały na trzy główne przyczyny takiej decyzji: uczucie, szantaż bądź przymus a także z potrzeby znalezienia dachu nad głową (Jasińska 1976). W przypadku, kiedy dziewczyna nie zarabiała wystarczająco dużo była przez niego poniżana, bita. Przykładem powyższej sytuacji może być działalność jednego ze szczecińskich sutenerów: *zapoznał on [...] 18-letnią kobietę³, której obiecywał małżeństwo. Wyprowadził ją na przedmieścia do stodoły, i tam zmusił ją do picia wódki, po czym dokonał gwałtu. Następnie biciem zmuszał ją do uprawiania nierządu, zarabianie przez nią pieniądze zabierał i przepijał, zmuszając ją do picia wódki, co trwało przez dwa lata. W 1959 roku, po dotkliwym pobiciu jej przez sutenera, zdecydowała się ona i złożyła o wszystkim zeznania przed MO. Sutener nakazem prokuratora został aresztowany. Inne dwie prostytutki sutenera dowiedziały się, że został on aresztowany wskutek zeznań [...] – dotkliwie ją pobiły. [...] mając obecnie 20 lat jest już nałogową alkoholiczką, chora na gruźlicę i kiłę* (IPN BU, sygn. IPN BU 01253/36).

Sutenerstwem parali się nie tylko mężczyźni ale i kobiety. Zasadnicza różnica pomiędzy nimi była taka, że *kobieta sutener nie bije i kupuje sukienki*. W żargonie prostytutki była ona nazwana „mamusią”. Zarządzała całym interesem. W Szczecinie powstawały tzw. spółdzielnie. Tworzyły ją najczęściej 2 – 3 prostytutki, które razem przyjmowały klientów (IPN BU, sygn. 1807). W pewien sposób był to przejaw zaradności tych kobiet, a także sposób na biznes.

Snując rozważania o szczecińskim półświatku prostytucji, nie można pominąć całego zaplecza hotelarskiego, gastronomicznego, rozrywkowego. Ważną jego część stanowili także szczecińscy taksówkarze. Elementy te były pośrednio związane ze „szczecińskimi królowymi nocy”. Oczywiście zastosowany podział na bezpośrednie i pośrednie powiązania z prostytucją ma czysto umowny charakter (o tym pierwszym wspomniano wyżej). W wielu bowiem przypadkach obszary te zachodziły na siebie.

Jak wspomniano wcześniej, w wielu przypadkach miejscem działania osób powiązanych z prostytucją były hotele, dyskoteki czy innego rodzaju lokalne zapewniające rozrywkę. Ważnym ogniwem analizowanego systemu byli także taksówkarze. W wielu przypadkach występowali oni w różnych rolach, między innymi w charakterze osób handlujących obcą walutą – tzw. „cinkciarzy”, kuplerów czy przestępców. W odniesieniu do ostatniego, warto wspomnieć o jednej z wielu spraw przeciwko szczecińskim taksówkarzom. W latach sześćdziesiątych w Szczecinie była prowadzona sprawa o pseudonimie „Topola” w odniesieniu szajki taksówkarzy, którzy okradali marynarzy obcych bander. Natomiast współpraca pomiędzy prostytutkami a taksówkarzami przybierała różne formy. Najczęściej prostytutujące się kobiety przebywały w taksówkach w pobliżu „lokalii gastronomicznych”, czekając na klienta lub doprowadzając go do „swoich taksówkarzy”, którzy następnie odwozili je wraz z klientem do określonej meliny lub po prostu udostępniali swój samochód w celach nierządu.

Także pracownicy hoteli, lokali rozrywkowych, gastronomicznych tj. szatniarze, recepcjoniści, kelnerzy sprzyjali uprawianiu prostytucji. Czerpali oni zyski z nierządu poprzez swoistą „kontrybucję”, którą były objęte prostytutujące się kobiety. Koszt ich „opieki” wynosił od 100 do 500 zł (Lenkiewicz IPN BU, 0397/166). W Szczecinie, w latach

³ Personalia sutenera oraz prostytutki zostały usunięte.

sześciodziesiątych, głośna była sprawa przeciwko kierownikowi hotelu „Wowtiw”, który za opłatą udostępniał pokoje hotelowe prostytutkom. Ponadto namawiał je do okradania swoich klientów (Lenkiewicz IPN BU, 0397/166).

Drugą stroną medalu były przestępstwa dokonywane przez same prostytutki. Najczęściej były to: *współdziałanie w napadzie rabunkowym na marynarza, libacje pijackie, udostępnianie swoich mieszkań do celu nierządu za wynagrodzeniem, trudnienie się stręczycielstwem, kradzieże na osobach w stanie nietrzeźwym w lokalach nocnych, włamanie, przemyt* (IPN Sz. sygn. 008/429) i inne.

Poniżej w tabeli przedstawiono szczegółowe zestawienie przestępstw dokonywanych przez prostytutki. Kobiety te zostały zatrzymane i osadzone w więzieniu. Zdecydowana większość z nich dotyczyła kradzieży oraz zniewagi urzędnika. Interesująca jest kategoria „inne przestępstwa”. Być może była ona związana z drobniejszymi przestępstwami, które nie naruszały w istotny sposób prawa i nie godziły w społeczny porządek.

Tab. 1 Przestępstwa dokonywane przez prostytutki na terenie Szczecina w latach 1962 – 1965

Kategoria przestępstw	Lata			
	1962	1963	1964	1965
kradzież	99	121	141	121
napady	20	23	25	23
zniewaga urzędnika	37	38	58	38
sutenerstwo i kuplerstwo	28	28	-	32
inne przestępstwa	17	21	64	21

Źródło: IPN Sz. sygn. 008/429, Sprawozdania dotyczące nierządu i ograniczania prostytucji 1963 – 1965.

Pikanterii niektórym sprawom dodaje fakt, że niektóre z nich miały także wymiar międzynarodowy i dotyczyły wysokich urzędników państwowych: *w dniu 18.VII.63 r. przedstawiciele delegacji Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Szwecji przebywające w Szczecinie na zaproszenie KW PZPR zgłosił, że został okradziony przez przygodnie poznaną kobietę, która zabrała mu 1000 zł, zegarek złoty wartości 6000 zł oraz sygnet wartości 3000 zł. W wyniku dokonanych przedsięwzięć operacyjnych uzyskano informację od informatora ps. „Dorota”, że widziała poszkodowanego w lokalu nocnym „Kaskada” w towarzystwie prostytutki U.W. Poszkodowanemu okazano min. Fotografie U.W. jednak nie rozpoznał jej. Podejrzano zatrzymano i po okazaniu jej poszkodowanemu rozpoznał, że jest to ta sama kobieta, w której towarzystwie przebywał. Podczas przesłuchania przyznała się do kradzieży zegarka, i wyjaśniła, że sprzedała go handlarzowi podając jego pseudonim i rysopis [...]. Poszkodowany prosił o odstąpienie od ścigania karnego, po uzgodnieniu z przełożonymi, nie dokonywano dalszych przedsięwzięć w tym przedmiocie* (IPN Sz. sygn. 008/429).

3. Uwagi końcowe

Okoliczności uprawiania tego „najstarszego zawodu świata” (trzymajmy się tego ugruntowanego stwierdzenia, choć nie do końca jest ono zgodne z prawdą) (Kozłowska, 2015) powodują, szerokie powiązana prostytucji światem przestępczym.

Chociaż samo zjawisko nie podlega karze, to cały „przemysł pośredniczący”, ułatwiający już tak. Podobnie jak i przestępstwa dokonywane przez same prostytutki. W wielu bowiem przypadkach same kobiety bądź ich „opiekunowie”, współnicy byli sprawcami czynów naruszających prawo. Rozpatrywanie prostytucji w szerszym kontekście, w tym przypadku mając na uwadze jej powiązania z przestępczym półświatkiem, pozwoli na dokładniejszą analizę zjawiska, jak i poznanie jej drugiego, być może gorszego, ciemniejszego oblicza.

Bibliografia:

- Antoniszyn M., Marek A. (1985), *Prostytucja w świetle badań kryminologicznych*, Warszawa.
Imieliński K. (1990), *Manowce seksu. Prostytucja*, Łódź.
Jasińska M. (1976), Problematyka prostytucji w Polsce, [w:] *Zagadnienia patologii społecznej*, (red.) A. Podgórecki, Warszawa.
Kozłowska U. (2015), „Ciemna strona miasta portowego. Zjawisko prostytucji w powojennym Szczecinie (lata pięćdziesiąte)” *Roczniki Socjologii Morskiej, Annals of Marine Sociology XXIV*: 79-85.

Archiwalia i dokumenty publikowane:

- Kodeks karny, Dz.U.2016.0.1137, Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r.
Konwencja w sprawie zwalczania handlu ludźmi i eksploatacji prostytucji (ratyfikowana na podstawie ustawy z dnia 29 lutego 1952 r.), Dz.U. 1952 nr 41, poz. 278
IPN BU, 0397/166, Leon Lenkiewicz, Biuro Kryminalne KGMO, Wykorzystanie środowiska prostytutek do zapobiegania i zwalczania przestępczości, w: *Prostytucja. Homoseksualizm*, 1972
IPN BU, sygn. 1807,1, Film szkoleniowy zrealizowany przez Zakład Kryminalistyki Komendy Głównej MO w Warszawie przy współpracy Wyższej Szkoły Oficerskiej MSW im. Feliksa Dzierżyńskiego dotyczący metod ustalania modelu i numeru maszyny do pisania jakie były stosowne w MSW i MO, 1979 rok
IPN Sz, sygn. 008/429, Uzupełnienie do sprawozdania rocznego za okres 1962 roku z działalności Sekcji do Walki z Nierządem KMMO Szczecin. Sprawozdania dotyczące nierządu i ograniczania prostytucji 1963 – 1965
IPN Sz. sygn. 008/429, Sprawozdanie z zakresu ścigania przestępstw nierządu karalnego i ograniczania prostytucji na okres II kwartał 1963 roku. Sprawozdania dotyczące nierządu i ograniczania prostytucji 1963 – 1965
IPN Sz. sygn. 008/429, Sprawozdanie z zakresu ścigania przestępstw nierządu karalnego i ograniczania prostytucji na okres III kwartał 1963 roku. Sprawozdania dotyczące nierządu i ograniczania prostytucji 1963 – 1965
IPN Sz. sygn. 008/429, Sprawozdanie z działalności Sekcji do Walki z Nierządem Komendy Miejskiej MO w Szczecinie z zakresu ścigania przestępstw nierządu karalnego i ograniczania prostytucji w 1963 roku. Sprawozdania dotyczące nierządu i ograniczania prostytucji 1963 – 1965

Źródła internetowe:

- [http://katalog.bip.ipn.gov.pl/dictionary.do.](http://katalog.bip.ipn.gov.pl/dictionary.do;); dostęp: 21.02.2017)